aandacht der geloovigen veelszins moest afleggen tegen de „onzichtbare" en de kerk „als organisme" tegen die „als instituut", terwijl tevens de „wettigheid" der kerk schuil ging achter haar „zuiverheid" en de „ware kerk" als staande tegenover de valsche begon te wijken voor de „pluriformiteit" der meer-of-minder-zuivere „kerken" naast elkaar. Deze ontwikkeling zelf gaan we nu niet grondig onderzoeken en beschrijven, evenmin als de vraag in hoeverre zij aan Kuypers t o t a l e n strijd en met name ook aan zijn vaak profetischen kamp tegen het diensthuis der Ned. Hervormde Kerk en haar hiërarchie recht deed dan wel dien in toch zoo belangrijke en dankbaar te gedenken onderdeelen verloochende. Zulk onderzoek is in de latere jaargangen van dit blad reeds in meer dan één opzicht ondernomen; we meenen, dat niet veel bladen denzelfden ernst hebben betracht om Kuyper in zijn strijd voor Christus' kerk en koningschap recht te laten wedervaren door dien op zijn mérites te toetsen. Het gaat ook hier niet om een reformator, maar om de reformatie en haar voortgang. En in dit verband lettend op de ontwikkeling in haar geheel, zien we in die onderscheiding van „overschatting" en „onderschatting" der kerk en haar institutaire diensten en de waarschuwing tegen beide uiteindelijk toch een niet onbelangrijk gevaar van verzanding der reformatie, gewichtig genoeg om ons daarop even nader te bezinnen.

Immers, zoo moet de vraag wel rijzen, wanneer we moeten waken tegen over- en onderschatting, wat is dan nog de rechte „schatting"? Blijft er tusschen die beide in nog wel heusch een derde over, waarin dan onze positieve r i j k d o m zou bestaan? Of wordt, door de weerlegging op deze wijze van twee „eenzijdigheden" zoowel het gevaar van die beide onderschat als de eigen inhoud der geloofswaarheden inzake kerk en ambtelijke diensten onderschat — om nu ook eens (en naar wij meenen terecht) deze termen te hanteeren —?

Ik vrees, dat dit laatste maar al te zeer het geval is geweest. De gereformeerden werden vaak te bang gemaakt, om inzake kerk en ambt noch „heet" te zijn met Rome, noch „koud" met de doopers, maar het midden van den thermometer der waardeeringsgraden aan te houden — het midden, waar het alleen nog maar „lauw" kan zijn, en waar dus altijd — ook als het om deze dingen gaat — het woord van Christus verontrusten moet: zoo dan omdat gij lauw zijt, en noch koud noch heet, Ik zal u uit Mijn mond spuwen. Er is derhalve alle reden voor de vrees, dat het kerkvolk wel in allerlei „practische" „werken" het beeld van Laodicea zocht te herkennen (Openb. 3 : 14—16, v.), maar het allerminst onderkende waar het gold de meer „theoretische" „werken" van de „beschouwing" der kerk en haar doorgaande, altijd concrete, institueering. Immers, deze „lauwheid" werd — met heel paedagogische bedoelingen natuurlijk — toch feitelijk aangeprezen als het „rechte midden" en de „gulden middenweg" tusschen heete roomschen en (in dit opzicht) koude doopers. En het gevolg was, dat de triomfantelijke taal, waarin mèt Calvijn zijn „issus"[3]) behooren te spreken om der wille van hun grooten God over AL Zijn groote werken maar weinig meer werd gehoord, zoo spoedig het ging om Gods groote werken in het „geven" (naar Efeze 4) van ambtsdragers en ambtelijke diensten en bedieningen, Woord en Sacrament, tot bewaring en vermeerdering der kerk.

***

Maar is het dan niet juist, zoo hoor ik, nog voordat er verder iets is gezegd, zenuwachtig iemand vragen, dat Rome de kerk en het ambt en den doop o v e r s c h a t?

Met een wedervraag zou ik willen antwoorden: is het, wanneer we s t r i k t spreken, o o i t mogelijk om iets te overschatten dat G o d doet en geeft, zoolang het maar als Z i j n werk en gave blijft aangemerkt en wordt onderscheiden?

Immers, w a t kan ik als mensch overschatten? Toch immers n o o i t God, noch gelijk Hij i s, noch in wat van Hem uitgaat, in hetgeen Hij spreekt, werkt en doet. O v e r s c h a t t e n, t e h o o g schatten kan ik alleen het s c h e p s e l, mijzelf, mijn naasten, de natuur en haar middelen, mij ten dienste gesteld. Dáaraan kan ik een waarde toekennen, hóóger, en dus ánders, dan God als Schepper heeft bepaald. Zoo kan ik een stuk h o u t nemen en daarvoor neervallen of een v o g e l en die aanbidden en een L e i d e r en dien vereeren, aldus terechtkomende op de plaats waar ik door Jesaja 44 en Romeinen 1 in mijn dwaasheid aan de kaak word gesteld. Op die lijn inderdaad kan ik ook nemen den m e n s c h, die in een ambt wordt gesteld en dan bijvoorbeeld priester genoemd, en zijn m o n d die woorden spreekt en of zijn h a n d die water sprenkelt, of dat w a t e r zelf en de h a n d e l i n g van den mensch met water, brood of wijn a l s z o o d a n i g („ex opere operato", uit kracht van het gewerkte werk). Wanneer ik aan al deze c r e a t u r e n een andere, bijv. hoogere, waarde toeken dan God ze heeft verleend (en dit doet Rome!), inderdaad, dan ga ik ze overschatten, vergoddelijken, en mij beschuldigen aan gruwelijke afgoderij. Alleen maar — wat ik dan b.v. D o o p noem, i s d e e i g e n l i j k e D o o p n i e t m e e r (waaruit nog geenszins volgt, dat een roomsche moet overgedoopt worden e.d.), maar een handeling, een uiterlijk waterbad, waaraan ik mijn waardeering verbind en dien ik dan blijf noemen met een naam, dien ik uit de Schriften heb meegenomen: „Doop". Ik doe dan in beginsel hetzelfde als de man van Jesaja 44, die een stuk hout neemt, waarvan de eene helft hem straks doet zeggen „ha, ik ben warm geworden" en het andere „Gij zijt mijn God". En zoo kan ik ook doen met dien m e n s c h en ál zijn h a n d e l i n g e n ex officio of ex cathedra, zeggende: Gij, priester, zijt mijn heil en hebt daar in dien ouwel God in handen, en Uw geestelijke mond drinkt voor mij, leek, het eigen bloed Gods.

Zeker, dat alles kan ik doen. Maar heb ik dan DEN Doop, en HET Avondmaal, en HET ambt en DE kerk o v e r s c h a t? Wie dat zegt, moet van die afgodenen beeldendienaars uit Jesaja's dagen ook zeggen: die timmerman heeft GOD overschat, toen hij neerviel voor zijn houtje, of: zijn familie heeft DEN TEMPEL overschat toen zij in een eigen heiligdom, Dan of Berseba, naar een stierbeeld kwam zien. Maar daarvan voelt ieder de dwaasheid. Welnu, waarom dan door onze slordige onderscheidingen het gevaar van Rome onderschat (!) en eigen rijkdom bovendien (!), wanneer het gaat om „n i e u w - t e s t a m e n t i s c h e" afgoderijen?

Niet onwaarschijnlijk wil iemand hier tegenover stellen enkele andere gegevens. Overschatte Israël de a r k niet, toen het die als een totem meenam in den krijg (1 Sam. 4)? Overschatten de judeeërs niet den t e m p e l, toen zij meenden, dat het bezit daarvan hen vrijwaarde voor het gericht (Jer. 7: des Heeren tempel.... zijn deze gebouwen!) Overschatten de judaïsten niet de b e s n i j d e n i s, toen zij de verlossing daarvan afhankelijk stelden (Rom., Gal., Fil. brief enz.)?

OPENBARING 21 : 5—8
(vertaling N.B.G.)

En Hij, die op den witten troon zit, zeide:
Zie, Ik maak alle dingen nieuw en rein.
Schrijf deze woorden, die waarachtig zijn.
Zij zijn geschied, uw hart zal zich verblijden. *

'k Zal uit de bron om niet wie dorst heeft geven
het levenswater en een eeuwig loon. **
'k Zal hem een God zijn en hij Mij een zoon.
Ik ben 't begin en eind van alle leven.

Wie overwint zal deze dingen erven;
maar wie in zonden leeft en niet gelooft,
zijn deel is 't vuur, dat nimmer wordt gedoofd;
dit is de tweede dood, die z'eeuwig sterven.

A. v. B.

Melodie: Psalm 87.

* *Joh. 16 : 22.*
** *Openb. 11 : 8.*

Het antwoord zij weer: och, men kan het zoo wel eens zeggen, maar die formuleering doet ook aan zulke schriftgegevens geen heusch recht. Ark, tempel, besnijdenis werden in zulke deformatie-gevallen strikt genomen niet overschat, maar al weer gedacht en gemaakt tot iets a n d e r s dan wat God ze deed zijn.

De a r k (een „teeken en zegel") werd geïsoleerd van den dienst der verzoening door een volk, dat driest in zijn zonden bleef; en die t e m p e l losgemaakt van het Woord en de Wet, die erin woonden (b.v. de tafelen in de ark) door een Juda, dat die wet met voeten trad; en die b e s n i j d e n i s werd niet meer gezien als — wat zij uitsluitend was — een zegel der g e l o o f s gerechtigheid (Rom. 4), uit kracht der belofte. En dat intusschen de beteekenis, ja, het geweld, van die instituten en sacramenten kwalijk kon worden overschat, werd datzelfde volk wel gevaar, toen die a r k de Filistijnen deed beven en Dagon deed breken, toen die t e m p e l uitgangspunt werd van Gods gericht (Ezech. 9) en die b e s n i j d e n i s met haar ontzaglijke beloftetaal werd toegepast op den Christus zelf (Luc. 2) en voorts vervuld in den Heiligen Doop (Coloss. 2) om vervolgens zoovele eeuwen Gods volk en zijn eenvoudige ouders te troosten (Doopsformulier, aanhaling van Gen. 17). Evenmin zegge men dus, dat bijvoorbeeld Paulus waarschuwt tegen overschatting van de w e t, want hij prijst juist tegen zulke misvatting die wet op het hoogst en erkent haar onmetelijke kracht daarin, dat zij den zondaar d o o d t (Rom. 7 : 12; 2 Cor. 3 : 6).

Derhalve, om kort te gaan, nooit en te nimmer kunnen wij te hoog schatten God zelf noch wat Hij spreekt, doet, geeft. Overschatten kan ik wel Zijn s c h e p s e l, nooit Zijn s c h e p p i n g s d a a d; wel den m e n s c h, nooit Zijn W o o r d t o t e n o v e r den mensch; wel m i j n voorkeur, doch nooit Z i j n verkiezend w e l b e h a g e n, Zijn R a a d en D a a d. In waardeering van G o d en het g o d d e l i j k e „lauw" te willen zijn, noch „koud" noch „heet", ware een misdaad, waarvoor Hij mij bewaren moge (vgl. Openb. 3 : 15, 16).

Welnu, laten we dan voor die zonde ons hoeden, wanneer het gaat over ontzaglijke werken Gods in de k e r k, het a m b t, den W o o r d d i e n s t, de S a c r a m e n t e n. Wees gerust, gereformeerde; zoolang ge maar bij de Schriften blijft en Gods gaven en Zijn mandaten onderscheidt, kunt ge nooit overschatten. Integendeel, ge schat slechts veel te laag, en verkeerd, en dit is dan uw zonde, en tekortkoming. Want die kerk — inderdaad, die zit vol m e n s c h e n, en deze kunt ge stuk voor stuk minstens overschatten — maar die kerk is niet g e l i j k a a n menschen, noch bestaat zij in hun optelsom, neen, doch zij is v e r g a d e r i n g der geloovigen door den almachtigen God en uit kracht daarvan s a m e n k o m s t der geloovigen, die Zijn bevel verstaan. En hoe zoudt gij ooit ter wereld ook déze daad Gods in Zijn vergaderwerk overschatten? Schaam u, zoo ge dat meenen mocht. — Of ligt Uw moeite misschien juist op het ándere punt? Zegt gij: inderdaad, ik prijs dat vergaderwerk Gods op het hoogst, maar ik ben gereserveerd wanneer het gaat over die samenkomst, dien coetus, der geloovigen, want dat is maar menschelijk, en dat is zoo „zichtbaar" en dat is „maar institutair" en zoo „rechtlijnig"? Zoo gij dit zegt, nu, schaam u dan ook. Want zeker, het zijn m e n s c h e n, die samenkomen, en hún doen, indien aangemerkt als e i g e n prestatie, is spoedig te overschatten, doch aldus aangemerkt (samenkomst door eigen prestatie) is hetgeen waarover ge het hebt, niet meer de coetus der belijdenis en de gereformeerde kerkdienst van aanstaanden Zondagmorgen, maar iets anders, een remonstrantsche of doopsgezinde, vrijzinnige vergadering tot religieuzen opbouw of zoo wat. Doch de coetus, waaromtrent wij ons geloof belijden en van welken wij dus geloovig roemen (!, art. 28 N.G.B.) is niet die welke uit onze aandrift en behoefte wordt geboren, doch die welke tot stand komt (concreet en zichtbaar) door het werk van God den Heiligen Geest, den Geest van Christus. En daarvan, van „het werk van den Heiligen Geest", d a a r v a n toch immers wilt gij juist zoo gáárne roemen? Welnu, d o e het dan ook van d i t werk des Geestes, waarin Hij, in afwachting van uw openbaring in heerlijkheid (Col. 3) met Christus, het reeds toont in het midden der wereld, d a t Christus herschept, verlost, rechtvaardigt, vernieuwt en naar Jesaja 53 „deel krijgt aan velen". Roem ervan, dat Hij dit doet z o o echt, dat Hij nu reeds heusch de schapen naar elkaar toe drijft en den geloovigen den wil vernieuwt, opdat die wil, van God bewogen zijnde, nu ook z e l f w e r k t in het meewerken met Gods vergaderdaad en het zoeken van die gemeenschap en haar onderhouding waarin door het bediende Woord de zonden gedurig vergeven worden. Anders gezegd, volg Calvijn, die als mensch ook met zijn termen worstelt (onzichtbaar, zichtbaar), maar dit dan ook juist doet om als profeet het accent zóó te leggen, dat hij, als hij spreken gaat over instituut, ambt, dienst, niet aankondigt dat het nu wat tammer, lauwer, worden gaat, maar veeleer dat zijn „heete" inleiding aan geladenheid niets verliest; Calvijn, die zijn eerst nog algemeene woord, dat God Zijn kinderen in den schoot der kerk wil verzamelen nu nog toespitst tot de „zichtbare kerk", uitbazuinend, dat er GEEN ANDERE INGANG IS TOT HET LEVEN, INDIEN ZIJ ONS NIET IN HAAR SCHOOT ONTVANGT, enzoovoorts, enzoovoorts tot de hemelsche zaligheid toe en dat er BUITEN HAAR SCHOOT GEEN VERGEVING DER ZONDEN VERWACHT MAG WORDEN EN GEEN ZALIGHEID, om dan met hetzelfde volume vele en lange paragrafen door te juichen over den ambtelijken dienst der kerk waardoor ons de zonden vergeven worden, welke vergeving is het EIGENDOM DER KERK. Zoo kon Calvijn spreken, omdat hij, zelf worstelend, en den mensch teekenend in zijn kleinheid, trouw blijft aan zijn uitgangspunt, dat niemand scheide wat God heeft samengevoegd en dus voor hen, voor wie God een Vader is, de kerk een moeder moet zijn, die kerk, waarin de groote God juist zulke kleine menschjes wil gebruiken om Zijn werk gelukkiglijk te doen voortgaan, en zichzelf in deze tegenstelling op het hoogst te doen prijzen.

Wij achten het met grooten dank de vrucht niet in de laatste plaats van den arbeid van „De Reformatie", dat deze oude taal ons weer is geleerd geworden. Er moest eerst weer heel wat stof worden weggeveegd, om oude woorden van Schrift en confessie en reformatie als glanzende juweelen te herkennen. En voorts moest er heel veel worden geargumenteerd en gepolemiseerd, om gereformeerde harten, hoofden en ingewanden (naar de Schrift zetel der diepste ontroering, ook over „de kerk") weer ontvankelijk te maken voor den breeden roem des Heeren. Met heel wat misverstand moest worden gestreden en afgerekend. Inzake de kerk en dus ook inzake het a m b t. Want ook over dat ambt dreigden wij zoo zielig te gaan doen. Kan dat ambt niet licht worden overschat? zoo vroeg men — en had het antwoord terstond zelf gereed. Maar men onderscheidde slechts moeizaam de eenvoudige waarheid, dat alweer wel de m e n s c h, die het ambt te dragen krijgt, licht wordt overschat, maar dat het ambt z e l f nimmer kan worden overschat. Want a m b t is: roeping, aanstelling en bekwaammaking door den God van alle verkiezing. „Ambt" dus wil juist zeggen: ik doe zélf niéts om mijn plaats, mijn roeping en mijn bekwaamheden aan te wijzen, maar ik leg het oor te luisteren naar Hem, die over mij en al Zijn dienstknechten beschikt, zoodat ambt juist beteekent: de radicale ontkroning van den mensch-die-zichzelf vergoodt, de ootmoedige erkenning daarentegen van recht, roeping en roem des Heeren. Wie zoo het ambt ziet, der geloovigen, èn het „bijzondere", en daarnaar leeft, hij weet ook dit nooit te kunnen overschatten: integendeel, hij belijdt dagelijks het nog veel te gering te hebben geschat en het weer verkeerd te hebben getaxeerd.

Niet anders staat het met datgene wat in het ambt wordt g e d a a n. Het concrete product, een preek b.v., een leerbesluit, een schorsing, ik kan ze overschatten, zoo gauw ik ze op zichzelf neem, en daaraan bij voorbaat goddelijk gezag toeken, zooals Rome doet met de acta van paus tot pastoor en een utrechtsche synode, die den Heiligen Geest zich annexeerde met haar besluiten. Maar álle ambtelijke diensthandelingen, ge-

[3]) „issus de Calvin", nakomelingen, (geestelijke) kinderen van Calvijn.